

Державне управління

УДК 351:323:37

Найда Інна Володимирівна

кандидат наук з державного управління, доцент,

доцент кафедри права

Київський кооперативний інститут бізнесу і права

Найда Инна Владимировна

кандидат наук по государственному управлению, доцент,

доцент кафедры права

Киевский кооперативный институт бизнеса и права

Naida Inna

PhD in Public Administration, Associate Professor,

Associate Professor of the Law Department

Kyiv Cooperative Institute of Business and Law

ДУХОВНО-МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ ЯК СКЛАДОВА

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ:

УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

ДУХОВНО-МОРАЛЬНОЕ ВОСПИТАНИЯ МОЛОДЕЖИ КАК

СОСТАВЛЯЮЩАЯ НАЦИОНАЛЬНО-ПАТРИОТИЧЕСКОГО

ВОСПИТАНИЯ: УПРАВЛЕНЧЕСКИЙ АСПЕКТ

SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION OF YOUTH AS A

COMPONENT OF NATIONAL PATRIOTIC EDUCATION:

ADMINISTRATIVE ASPECT

Анотація. Стаття присвячена дослідженню особливостей духовно-морального виховання молоді як складової патріотичного виховання. Визначено, що проблема духовно-морального виховання молоді є

актуальною і має комплексний характер. Описано роль духовно-морального виховання молоді як складової національно-патріотичного виховання.

У статті розкрито основні складові духовно-морального виховання які впливають на формування державної політики в дані сфері.

Ключові слова: духовно-моральне виховання, національно-патріотичне виховання, державна політика, моральність, духовність.

Анотація. Стаття посвящена исследованию особенностей духовно-нравственного воспитания молодежи как составляющей патриотического воспитания. Определено, что проблема духовно-нравственного воспитания молодежи актуальна и имеет комплексный характер. Описана роль духовно-нравственного воспитания молодежи как составляющей национально-патриотического воспитания.

В статье раскрыты основные составляющие духовно-нравственного воспитания, которые влияют на формирование государственной политики в данной сфере. Показано, что управленческий аспект духовно-нравственного воспитания молодежи должен основываться на национальной идее.

Ключевые слова: духовно-нравственное воспитание, национально-патриотическое воспитание, государственная политика, нравственность, духовность.

Summary. The article is devoted to the study of the peculiarities of spiritual and moral education of youth as a component of patriotic education. It was determined that the problem of spiritual and moral education of young people is urgent and has a complex nature. The role of spiritual and moral education of youth as a component of national-patriotic education is described.

The article reveals the main components of spiritual and moral education that affect the formation of state policy in this area. It is shown that the

administrative aspect of spiritual and moral education of youth should be based on the national idea.

Key words: *spiritual and moral education, national and patriotic education, state policy, morality, spirituality.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. В Україні одним з пріоритетних напрямів діяльності держави має стати духовно-моральне виховання молоді. Проблема духовно-морального виховання молоді є надзвичайно актуальною темою сучасного суспільства, оскільки є однією із складових національно-патріотичного виховання. Духовно-моральне виховання молоді вимагає подальшого вдосконалення системи національно-патріотичного виховання, оптимізації державної політики в зазначеній сфері, все це зумовлено розвитком українського суспільства та сучасними викликами, що стоять перед Україною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку духовно морального виховання молоді в Україні розглядаються в працях таких науковців як: І. Беха, А. Богуш, В. Кременя, П. Ситника, І. Мицишина, С. Яремчук, П. Щербаня, С. Ярмусь, О. Вишневського та інших. Аспекти національно-патріотичного виховання особистості знайшли своє відображення в працях науковців К Чорної, Г. Ващенко, О. Духновича, С. Гончаренко, Я. Чепіги.

Проблема духовно-морального становлення та розвитку молоді в Україні є однією з актуальних. Деякі аспекти духовно-моральне виховання знайшли висвітлення у різновекторних доробках вчених, однак досі немає системного дослідження державно-управлінського аспекту щодо духовно-морального виховання сучасної молоді.

Мета статті. Теоретико-методологічне обґрунтування основних засад державної політики духовно-морального виховання молоді.

Виклад основного матеріалу. Проблема духовно-морального виховання молоді є надзвичайно актуальною, оскільки саме на християнських моральних цінностях ґрунтується європейська цивілізація.

Для розкриття теми вважаємо за необхідне надати наукове тлумачення основних категорій, що складають понятійно-категоріальний апарат нашого дослідження, а саме: духовність, моральність, освіта, патріотизм, тощо.

Вважається, що духовність молоді формується завдяки релігійному вихованню. Проте не слід ототожнювати духовність із релігійністю.

Духовна культура (духовність) багатогранна і складається з багатьох компонентів. Тому формування духовності молоді відбувається завдяки їх поєднанню, а саме: поєднання політичного і культурного життя, художньо-естетичної культури, комунікативних здібностей, інтелектуальної та родинно-побутової культури тощо.

На думку І. Сіданіч духовність – це прерогатива не лише релігії, вона завжди була пов'язана з гуманістичними цінностями. Духовність – це інтелектуальна природа, внутрішня моральна сутність людини, протилежна його фізичній, тілесній сутності. Духовність – це набуття сенсу, показник існування певної ієрархії цінностей, цілей; в ній концентруються проблеми, пов'язані з вищим рівнем духовного освоєння світу людиною [1, с. 49].

В науковій літературі можна знайти чимало різноманітних поглядів вчених на характеристику понять духовність та мораль.

Духовність - категорія людського буття, що зумовлює його трансцендуючий та комунікативний характер, виражає здатність людини до творення культури й самотворення. Прояснення природи людського буття через категорії «дух» та «духовність» означає, що людина може не тільки пізнавати чи відображати навколишній світ, але й творити його. Творчі можливості людини як духовної істоти свідчать про те, що, крім мислення, вона має вольове відношення до реальності [2, с. 28].

I. Бех визначає, що духовність має на меті вихід за межі егоїстичних інтересів, особистої користі й зосередженість на моральній культурі людства [3].

A. Адлер зазначав, що духовність виступає динамічною силою, завдяки якій відбувається активний процес стимулювання самовдосконалення людини, ця сила проявляється в устремлінні до мети, в якій всі тілесні і душевні рухи відбуваються у взаємодії [4].

П. Щербань виокремлює в духовному світі особистості такі елементи: інтелектуальну культуру (знання, мислення); моральну (честь, гідність, культура почуттів, статеві культура); культуру спілкування (комунікативні здібності, духовні запити, культура мови); національну культуру та національну самосвідомість; художньо-естетичну культуру; родинно-побутову; політичну; правову; екологічну культуру [5].

Духовність - це складне поєднанням таких особливостей інтелектуальної, почуттєво-емоційної та вольової сфер людської психіки, які сприяють формуванню потреби у пізнанні світу, себе, інших людей та засвоєнню духовних цінностей. Духовність доцільно тлумачити як здатність людини до психічного та особистісного вдосконалення та самовдосконалення. Зазначені складові духовності можна розглядати як психологічні орієнтири у процесі виховної роботи. Їх цілеспрямоване формування є одним з основних завдань духовного розвитку особистості [6].

Духовність для людини – це життя не лише зовнішнім досвідом, а й внутрішнім, вміння відрізнити те, що подобається і дає насолоду, від того, що насправді є прекрасним і моральним, а також вміння вбирати у себе і насолоджуватися саме тим, що дійсно є досконалим, відкидаючи усе непотрібне. Тобто поняття духовності слід пов'язувати «не з утилітарно-прагматичними інтересами, що мотивують повсякденну поведінку людини, а з тими, на основі яких вирішуються сенсожиттєві проблеми її місця й призначення у світі. Вищі цінності конституують сенс буття. Їх функція –

продукування життєвого сенсу, вираженого у відповідях на "вічні питання" людського буття...» [7].

На думку А. Богуш, духовність – це своєрідний інтелектуально-чуттєвий, емоційний стан особистості, що виявляється в позитивній поведінці й діяльності людини та характеризує цілісність її як особистості [8].

Формувати духовність – це значить виховувати особу в душі істинного гуманізму, всеосяжно і ґрунтовно, з врахуванням перерахованих вище духовних основ особи, а також сучасного стану природничих і суспільних наук, рівня розвитку економіки та культури, літератури і мистецтва, соціальних і політичних відносин у світі і в нашій країні. Цей процес пов'язаний з перебудовою суспільства на засадах демократії, справедливості і чесності [9].

Моральність - буттєвий корелят моралі, що є когнітивної основою формування морально здорової особистості.

Ульяновський В. у своїй науковій праці зазначає, що моральність визначається як критерій свідомості, цінностей, ідеалів і пов'язаних з ними практичних учинків, під час яких людина ставиться до іншої людини, як до себе, а до себе – з позиції іншого [10].

Мицишин І. під поняттям «моральність» розуміє як добро, згода з абсолютними законами правди, обов'язком, честю, чистою совістю людини. Він вважає, що моральність – це мораль, один із способів нормативної регуляції дій людини в суспільстві. Виховання можна розглядати як незамінний інструмент навчання моральності. Моральність – слово, що виникло в українській мові як синонім латинського *mosmoris* (мораль) – звичай, вдача і грецького *ethos* (етика) – звичай, вдача, характер [11].

Історично склалося, що український народ завжди вирізнявся особливим ставленням до релігії. Виховання духовності та моральності

молоді необхідно проводити комплексними засобами які поєднують у собі основи національно-патріотичного виховання.

Визначення національно-патріотичного виховання подане у «Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді». Відповідно до якої національно-патріотичного виховання молоді - це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави [12].

Реалізація політики національно-патріотичного виховання передбачає ухвалення нормативно-правових актів, які регулюють питання національно-патріотичного виховання, здійснення певних заходів, спрямованих на виховання патріотизму у молоді. У ст.11 Конституції України зазначено, що держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності [13].

На необхідності формування духовності та моральності молоді акцентується увага в державних нормативних документах таких як:

✓ Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права ратифікований Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 19.10.1973 року;

✓ Закон України «Про освіту»;

✓ Закон України «Про загальну середню освіту»;

✓ Закон України «Про охорону дитинства»;

✓ Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації»;

- ✓ Національна програма «Діти України»;
- ✓ Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді;
- ✓ Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки тощо.

Стаття 35 Конституції України передбачає, що Кожен має право на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культу і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність. Здійснення цього права може бути обмежене законом лише в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей. Церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа - від церкви. Жодна релігія не може бути визнана державою як обов'язкова. Ніхто не може бути увільнений від своїх обов'язків перед державою або відмовитися від виконання законів за мотивами релігійних переконань. У разі якщо виконання військового обов'язку суперечить релігійним переконанням громадянина, виконання цього обов'язку має бути замінене альтернативною (невійськовою) службою [13].

Закон України «Про Освіту» передбачає, що освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави. Розвиток основних складників особистості (інтелектуальна, духовна, фізична і культурна) відбуватиметься згідно з новим Державним стандартом базової повної загальної середньої освіти, у якому певне місце належить мистецькій освітній галузі.

Сучасна система освіти України має забезпечувати формування особистості, яка усвідомлює свою належність до Українського народу, європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах

соціокультурної динаміки, підготовлена до життя в постійно змінюваному, конкурентному, взаємозалежному світі [14].

Державна освітня політика у своїй діяльності має враховувати духовно-моральні принципи виховання молоді в дусі патріотизму.

Патріотизм в Україні завжди мав духовні корені, Тому такі поняття як духовність і культура виявляються основою патріотичного виховання.

Влучно висловлюється науковець М. Пірен, що саме «бездуховність нації та її лідерів призводить до соціальних катаклізмів та трагедій особистого життя лідерів та мільйонів індивідів». Бездуховність призводить до деградації всього суспільства. Відчутна потреба спостерігається у нинішньому українському суспільстві, яке вимагає високо духовних особистостей [15, с. 219].

У вітчизняному науковому світі різні аспекти управління щодо розвитку духовно-морального виховання молоді розглядали багато дослідників. Зокрема, важливою для аналізу сучасного стану управління щодо розвитку цінностей суспільства є праця «Аспекти, проблеми, перспективи духовного світу сучасної української молоді», яку досліджує Р. Василюк. Нову систему морально-духовних цінностей студіює О. Балагура, яка здійснила аналіз основних складових системи морально-духовних цінностей на сучасному етапі розвитку країни. Заслуговує уваги і дослідження Г. Дмитренка «Концептуальні та технологічні засади підвищення конкурентоспроможності національної економіки і системи освіти в процесі їх модернізації», у якій автор наголошує, що розвиток духовності народу і його перспективи, становлення державності України має базуватися «на гармонійному поєднанні «загальнолюдських» та специфічних національних цінностей України» [16].

На нашу думку в управлінському аспекті духовно-марального виховання молоді має включати такі елементи: якісні освітні послуги, зміни в кадровій політиці, нова ідеологія виховання. Духовно-марального

виховання молоді в умовах державотворчого процесу в Україні має ґрунтуватися на національній ідеї. Духовно-моральне виховання молоді має стати стержнем пробудження національної свідомості.

Висновки. Аналіз наукових праць свідчить, що сьогодні питання розвитку духовно-морального виховання молоді як складової національно-патріотичного виховання є досить актуальним.

Проаналізувавши нормативно-правові документи та наукові праці можна констатувати, що духовно-моральні цінності мають бути покладені в основу національно-патріотичного виховання молоді, які сприятимуть консолідації та відродженню української нації.

Система державно-управлінських заходів має бути направлена на формування цілісної й гармонійно розвиненої молоді з високою національною самосвідомістю, розвиненим критичним мисленням та духовним життям.

Подальші перспективи досліджень у цьому напрямі можуть бути пов'язані з пошуком нових ефективних методів державного управління щодо підтримки процесу розвитку духовно-морального виховання молоді в Україні.

Література

1. Сіданіч І. Л. С-34 Духовно-моральне виховання дітей у вітчизняній школі (XX - початок XXI століття): монографія // НАПН України, Ун-т менедж. освіти. К. : ТОВ "НВП «Інтерсервіс», 2013. 464 с.
2. Хамітов Н. В. Духовність // Енциклопедія Сучасної України : енциклопедія [електронна версія] / ред. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. Т. 8. URL: <https://esu.com.ua/article-19642>

3. Бех І. Д. Виховання особистості : Сходження до духовності. Київ : Либідь, 2006. 272 с.
4. Додонов Р.А. Алгоритм саморазвертывания духовной жизни общества // Нова парадигма. 1998. Вып. 6. С. 53-58.
5. Щербань П. Формування духовної культури особистості // Рідна школа. 1999. № 7-8. С. 28.
6. Савчин М.В. Духовний потенціал людини. Івано-Франківськ : Вид-во «Плай» Прикарпатського університету, 2001. 203 с.
7. Лысков А.П. Человек: путь к цивилизации. Философский аспект социальной и культурной антропологии: Монография. М. : Гуманитарий, 1997. 120 с.
8. Богущ А. М. Дефініції «духовність» і «моральність» в аспекті національного виховання в Україні // Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах : збірник наукових праць. Київ : Знання, 2000. Кн.1. С. 18–23.
9. Липка О.Р. Проблема формування духовності особи в сучасному українському суспільстві // Українське релігієзнавство. 2003. № 26. С. 10-20.
10. Ульяновський В. І. Церква в українській державі 1917-1920 рр. (доба Української Центральної Ради). К. : Либідь, 1997. 198 с.
11. Мицишин І. Я. Моральне виховання учнівської молоді в процесі співпраці школи, греко-католицької церкви і громадськості (Галичина, кін. ХІХ – 30-ті роки ХХ ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук. Т., 1999. 20 с.
12. Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді від 16.06.2015 URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5d5/279/>
13. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>
14. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>

15. Пірен М. Етнополітика в Україні : соціо-психологічний аналіз. К. : Університет «Україна», 2007. 408 с.
16. Дмитренко Г. А., Хлівна І. В. Концептуальні та технологічні засади підвищення конкурентоспроможності національної економіки і системи освіти в процесі їх модернізації. Київ, Україна, 2017. 304 с.